TÜRKİYE TÜRKÇESİ VE SAKA (YAKUT) DİLİ ARASINDAKİ FONETİK PARALELLİKLER

Y. İ. VASİLİEV

Saka (Yakut) dilinin Türk yazı dilleri içinde ayrı bir yeri vardır. Prof. Dr. L. N. Haritonov "Çağdaş Saka dili, kelime kadrosu ve yapı sistemi bakımından diğer Türk dillerinden büyük farklılıklarla ayrılır. Bu diller içnde özel bir yere sahiptir. Ayrıca en büyük özelliklerinden biri de uzun ünlülerin ve diftongların yer almasıdır."[1] görüşünü ileri sürer.

Prof. Dr. E. İ. Ubryatova da "Çağdaş Türk dilleri içerisinde Saka diline en yakın dil Türkiye Türkçesi'dir."[2] der.

Bu makalede Türkiye Türkçesi ile Saka (Yakut) dili arasındaki fonetik paralellikler konusu üzerinde durulacak ve her iki yazı dili arasındaki farklılıklar incelenecektir. Önce ünlüler sistemi (kelime başı, ortası ve sonu), sonra da ünsüzler sistemi ve diftonglar ele alınacaktır.

I. Ünlü değişiklikleri

A. Söz başında

1. A- // AA-	:	ad // aat
		aç // aas (aççık)
2. A- // O-	:	art- // ort-
		artık // orduk
		avurt // omurt
3. A- // I-	:	al- // ıl-

---

[1] Haritonov, L. N., *Sovremennıy Yakutskiy Yazık, Fonetika i morfologiya,* Yakutsk, 1947.
[2] Ubryatova, E. İ., *Saha Gazetası,* 1987.

		at- // ıt-
		ay // ıy
		ayran // ımdaan
4. E- // İ-	:	ege // igii
		el // ilii
		elçi // ilcit "orta elçi"
		erkek // irgex
5. E- // İE-	:	en // ien
		eğ- // iex-
6. I- // İ-	:	ısı // itii
		ısıt- // itit-
		ıslık // ihiirii
7. İ- // İİ-	:	in // iin "çukur"
		il- // iil-
		iz // iis (soul-iis)
		iş // iis "dikim, işleme"
8. İ- // I-	:	inek // ınax
		it // ıt
9. İ- // Ü-	:	iyi // ütüö
		it- // üt-
10. O- // ıO-	:	on // uon
		ol- // buol-
11. Ö- // ÜÖ-	:	öd // üös
		öt- // üöt-

B. Söz ortasında

1. -A- // -AA-	:	var // baar
		kar // xaar
		taş // taas
		yaş // saas
2. -A- // -O-	:	kadın // xotun "bayan"
		dalga // dolgun
		kaymak // xoymox "pıhtı, tortu"

		kamış // xomus
3. -A- // -I-	:	damar // tımır
		tay // tıy
		yat- // sıt-
		yastık // sıttık
4. -E- // -İE-	:	beş // bies
		ver- // bier-
		yen // siex
		cep // siep
5. --E- // -İ-	:	ben // min
		beşik // bihik
		demir // timir
		deri // tirii
6. -E- // -İİ-	:	bel // biil
		değ- // tiiy-
7. -E- // -A-	:	yeni // saña
		deve // taba "ren geyiği"
		sekiz // ağıs
8. -E- // -I-	:	leylek // lıglık
		cene // sıñaax
		gerçek // kırcık
9. -E- // -Ö-	:	del- // cöl-
		serin // sörüün
		kemir- // kömüllee-
		tepe // töbö "baş"
10. -I- // -II-	:	kız // kııs
		kın // kıın
		kız- // kııhır-
11. -I- // -İİ-	:	ıslık // ihiirii
		ıslıkla- // ihiir-
		yırt- // siir-
12. -I- // -A-	:	altın // altan "bakır"
		dış // tas

sarı // arağas

6. -İ // -İİ : deri // tirii
bildiri // billerii
tipi // tibii

7. -İ // -E : yedi // sette
üzengi // iñehe

8. -U // -UU : su // uu
koyu // xoyuu

9. -Ü // -ÜÜ : süngü // üñüü

8. S- // Ø : saç // as (battax)
sen // en
su // uu
süt // üüt

9. V- // B- : var // baar
var- // bar-
ver- // bier-

10. Y- // S- : yaka // sağa
yüz // süüs
yok // suox
yorgan // suorğan

B. Söz ortasında

1. -C- // -H- : ocak // ohox
acı- // ahıy-
gece // kiehe "akşam"

2. -Ç- // -H- : bıçak // bıhax
bıçım // bıhıl

3. -Ç- // -C- : elçi // ilcit "orta elçi"
gerçek // kırcık

4. -D- // -T- : adaş // atas "dost"
kadın // xotun "bayan"
yedi // sette

5. -D- // -L- : baldır // ballır

geldi // kelle
aldı // ılla

6. -G- // -Ğ- : yorgan // suorğan
kaburga // xabarğa "boğaz"

7. -Ğ- // -X- : eğ- // iex-
söğ- // üöx-

II. Ünsüz değişiklikleri

A. Söz başında

1. B- // M- : ben // min
bin- // miin-
buz // muus
burun // murun

2. Ç- // S- : çağ // sax
çiy // siik
çöz- // süör-
çak- // sax-

3. Ç- // Ø : çağır- // ıñır-
çağrı // ıñırı
çatal // atırcax "yaba"

4. D- // T- : dokuz // toğus
düş- // tüs-
damar // tımır
deri // tirii

5. G- // K- : güç // küüs
gün // kün
gir- // kiir-
gör- // kör-

6. K- // X- : kar // xaar
kaz // xaas
kadın // xotun "bayan"
kaş // xaaas

7. P- // B- : piş- // bus-

pişir- // buhar-
parça // *barça
parçala- // barçalaa-

8. -K- // -G- : dikiş // tigii
ikiz // igire
alkış // algıs "hayır duası"
rakı // arıgı

9. -K- // -Ğ- : yaka // sağa
öküz // oğus
dokuz // toğus
sekiz // ağıs

10. -M- // -B- : parmak // tarbax
dilmaç // tılbaas "çeviri, tercüme"

11. -N- // -Y- : turna // turuya
ana // iye

12. -N- // -N- : Tanrı // tañara
çene // sıñaax

13. -P- // -B- : toprak // toburax "dolu"
tepe // töbö "baş"
topuk // tobuk "diz"
tipi // tibii

14. -S- // -T- : ısı // itil
ısıt- // itit-
ısır- // itir-
esen // eteññe

15. -Ş- // -H- : aşırı // ahara
başlık // bahılık "başkan"
işit- // ihit-
beşik // bihik

16. -V- // -B- : deve // taba "ren geyiği"
tavaşan // "tabısxaan
tavuk // *tabık
çıvılda- // çıbıgıraa-

17. -Y- // -T- : ayak // atax
bıyık // bıtık
kıyı // kıtı
kuyruk // kuturuk

18. -Z- // -S- : gizle- // kistee-

19. -Z- // -H- : kızıl // kıhıl
güzün // kühün
tuzak // tuhax
bilezik // bilihex, bihilex "yüzük"

20. -Z- // -T- : kızar- // kıtar-

C. Söz sonunda

1. -Ç // -S : saç // as (battax)
kaç // xas (töhö)
kılıç // kılıs
dilmaç // tılbaas "çeviri, tercüme"

2. -Ğ // -Y : değ- // tiiy- "varmak, ulaşmak"

3. -Ğ // -X : çağ // *sax

4. -K // -X : ok // ox
yok // suox
damak // tamax
ayak // atax

5. -K // -Ø : bilek // bile "yen"
ilik // silii

6. -N // -Ñ : bin // *muñ
derin // diriñ
don- // toñ-
yılan // *sılañ

7. -N // Ø : beyin // meyii
erken // erde

8. -Ş // -S : taş // taas
baş // bas
gümüş // kömüs

yaş // saas

9. -Z // -S : buz // muus
kız // kıs
kımız // kımıs
dokuz // toğus

10. -Z // -H- : biz // bihigi
siz // ehigi

11. -Z // -R, -R- : çöz- // süör-
ikiz // igire

*
**

1. AĞ, AĞI // IA : ağrı // ıarıı
ağır // ıar, ıaraxan
kırağı // kırıa
dağ // tıa
bağ // bıa

2. OĞ, OĞU // UO : oğul // uol
oğlan // uolan
soğuk // uox

3. ÖĞ, ÖĞÜ // ÜÖ : öğr[illegible] // üöret-
öğreti // üöretii
söğüt // üöt

4. -AP // -AA : kap // xaa

5. -AY, EY, ÜY // -AA, -İİ, -ÜÜ : yay // saa "tüfek"
bey // bii "ağabey"
tüy // tüü

6. -NG, -NK // -Ñ-, -Ñ : süngü // üñüü
denge // teñ
dengele- // teñnee-
üzengi // iheñe, iñehe
denk // teñ

7. -IŞ, -İŞ, -UŞ, -ÜŞ // -II, -İİ, -UU, -ÜÜ : atış // ıtıı

giriş // kiirii
görüş // körüü
dikiş // tigii
satış // atıı
alış // ılıı
veriş // bierii

8. -İM // -İİ, -II- -ÜÜ : bitim // bütüü
bilim // bilii
biçim // bıhıı

9. -UN // Ø : boyun // mooy
koyun // *xoy

10. -AK // Ø : dalak // taal